

Sosiaalialan koulutus ja näyttöön perustuvat työkäytännöt Ruotsissa

Heli Arola, VTM, lehtori, Hyvinvointipalvelujen osaamisala, Lapin ammattikorkeakoulu

Sari Halttunen, YTM lehtori, Hyvinvointipalvelujen osaamisala, Lapin ammattikorkeakoulu

Susanna Helavirta, YTT lehtori, Hyvinvointipalvelujen osaamisala, Lapin ammattikorkeakoulu

Maria Martin, YTM tutkija-kehittäjätyöntekijä, Poske Lappi

Leena Seppälä, lehtori, Hyvinvointipalvelujen osaamisala, Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: sosiaalialan koulutus, sosiaalityö, näyttöön perustuva sosiaalityö, sosiaalityön menetelmät, vaikuttavuus, työelämäyhteydet

Kirsikkapuut olivat kukassa vapun alusviikolla Kungsträdgårdenilla, kun me viisi naista saavuimme Tukholmaan. Lapin sosiaalialan opetuksen ja tutkimuksen kehittämishankkeessa (Sociopolis) työskentelevinä opettajina ja tutkijoina halusimme tutustua ruotsalaiseen sosiaalialan koulutukseen sekä näyttöön perustuvien työkäytäntöjen tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Vierailimme Tukholman sosiaalihallituksessa, jossa isäntämme oli tutkija Johan Glad. Tukholman yliopiston sosiaalityön laitoksella (Institution för socialt arbete) tapasimme Professori Maria Sallnäs, dosentti Mats Ekendahl ja opinto-ohjaaja Annicka Jemtebornin. Käytännön sosiaalityön tutkimus- ja kehittämistoimintaan pääsimme kurkistamaan Tombassa sijaitsevan Södertörnin tutkimus- ja kehitysyksikön (FoU) toiminnan esittelyiden kautta. Tutkimusjohtaja Kristiina Engwall sekä useat eri projekteista vastaavat kehittäjät kertoivat työstään.

Vierailumme alkoi sosiaalihallituksesta (Sociastyrelsen). Sosiaalihallitus toimii sosiaaliministeriön alaisuudessa itsenäisenä ohjaavana viranomaisena. Sen tehtävänä on muun muassa tutkia ja tuottaa tietoa, joilla ohjataan kansallisista lainsäädäntöä. Se myös ohjeistaa ja antaa suosituksia sekä kansallisia toimintalinjauksia alue- ja paikallistason päätöksentekijöiden tueksi. Vierailumme oli valmisteltu huolella ja keskustelu oli innostunutta ja innostavaa. Kuulimme muun muassa Ruotsin sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmästä, IVOsta

(Inspektionen för vård och omsorg), Socialstyrelsenistä, näyttöön perustuvista käytännöistä Ruotsissa sekä kuntien kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

Ruotsissa terveydenhuollosta vastaavat maakunnat, sosiaalipalvelut taas ovat kuntien vastuulla. IVO on vuonna 2013 perustettu sosiaali- ja terveysministeriön alainen organisaatio, joka valvoo sosiaalipalveluita ja terveydenhuoltoa sekä vastaa niihin liittyvistä luvista. Kiinnostavaa oli kuulla kyseisen organisaation valvonnasta, muun muassa lastenkoteihin tehdään kaksi tarkastuskäyntiä vuodessa ja niistä toinen tapahtuu ennakolta ilmoittamatta. IVO:n www-sivustoilla on erikseen lapsille ja nuorille suunnattu tietopaketti heidän oikeuksistaan ja mahdollisuudesta olla itse yhteyksissä valvontaviranomaiseen.

Näyttöön perustuvat käytännöt

“Den som behöver samhällets insatser ska erbjudas hjälp som bygger på bästa tillgängliga kunskap. Målet är att de metoder som socialtjänsten använder ska vara till nytta och aldrig till skada för brukaren.”

Ruotsissa Sosiaalihalitus on systemaattisesti tukenut näyttöön perustuvien käytäntöjen käyttöönottoa sosiaalipalveluissa ja sosiaalityössä. Sosiaalihalitus edistää näyttöön perustuvan käytännön jalkautumista ammatilliseksi käytännöksi esimerkiksi tarjoamalla koulutuksia ja opetusmateriaaleja. Verkkosivuilla <http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik> on tarjolla tietoa näyttöön perustuvista käytännöistä ja vaikuttavista menetelmistä, tutkimusten arviointimenetelmästä ja tutkimusnäyttöä päätöksenteon tueksi.

Keskeinen kysymys näyttöön perustuvissa käytännöissä on ”*mikä toimii?*”. Sosiaalipalveluissa on tärkeää varmistua myös siitä, ettei interventioilla ole negatiivisia vaikutuksia asiakkaan elämään.

Perustietoa asiakastyöprosessin toimivuudesta pyritään hankkimaan myös systemaattisen seurannan avulla. Seurannan avulla kerätään tietoa asiakkaiden ongelmista, työskentelyn tavoitteista ja niiden saavuttamisesta tarjotuista interventioista ja heidän tilanteensa muutoksen suunnista saavutetaanko asiakkaiden kanssa laaditut tavoitteet ja tuntevatko asiakkaat osallistuvansa työskentelyprosessiin.

Systemaattisen seurannan tueksi kunnille on tarjolla sivustolla materiaalia sekä esimerkkejä yksittäisten asiakastapausten dokumentoinnin tavoista. Siitä kuinka kuvaillaan, mitataan ja dokumentoidaan tarpeita, interventioita ja tuloksia yksittäisistä asiakastapauksista ja näistä koostuva aineisto anonymisoidaan ja käsitellään kokonaisuuksina työkäytäntöjen kehittämiseksi. Sosiaalipalveluiden osalta ei useinkaan indikaattoritietoa näistä muuttujista ole saatavilla, joten Sosiaalihuoltolain mukaisesti on kehitetty webpohjaisia työkaluja systemaattisen seurannan helpottamiseksi ja yhdenmukaistamiseksi.

Metodguiden

“Avsikten är att ge objektiv och transparent information till verksamheter som vill bedriva en evidensbaserad praktik.”

Socialstyrelsens sivuille on koottu metodiopas. Metodiopas ei ole suositus käytettävistä menetelmistä, vaan tekee näkyväksi tekemistä sen, millaisia menetelmiä erilaisille kohderyhmille ja arviointityökaluja on olemassa.

<http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/sokimetodguidenforsocialtarbete>

Kunskapsguiden

“Osaamisopas” on kansallinen alusta, johon on koottu terveyden, hoivan ja huolenpidon ammattilaisille tietoa ja työkaluja näyttöön perustuvista käytännöistä eri asiakasryhmille. Tavoitteena on antaa tutkittua tietoa ja tukea ammattilaisille ja työnantajille. Työnantajien vastuulla on vastavalmistuneiden sosiaalityöntekijöiden ammatillinen perehdyttäminen esimerkiksi lasten- ja nuorten huollon kysymyksiin. Siihen liittyen sivustolla on johdanto-ohjelma, jonka avulla perehdyttämistä voidaan toteuttaa.

<http://www.kunskapsguiden.se/barn-och-unga/Teman/Yrkesintroduktion-for-socialtjanstens-barn-och-ungdomsvard/Sidor/default.aspx>

Yliopisto

Sosiaalihuoltolain mukaisesti siirryimme yliopistoon, jossa tutustuimme sosiaalityöntekijöiden koulutukseen. Ruotsissa sosiaalityöntekijöiden koulutus, socionomexamen kestää 3,5 vuotta (210 ECTS). Opetussuunnitelmassa on sisällöllistä vastaavuutta sekä Suomen sosiaalityöntekijöiden yliopistolliseen koulutukseen että ammattikorkeakoulun sosionomikoulutukseen.

Koulutuksen ensimmäisenä lukuvuonna perehdytään sosiaalityöhön ja sen hyvinvointivaltiolliseen ja lainsäädännölliseen perustaan. Tutkimustoiminta ja tieteellisen kriittisen ajattelun omaksuminen oli toisen opiskeluvuoden sisältöä. Kolmantena vuonna syvennettiin tieteellistä lähestymistapaa sosiaalityöhön, sosiaalisiin prosesseihin ja opinnäytetyöhön. Koulutus oli varsin teoreettispianotteinen ja opintoihin sisältyi vain yksi käytännön harjoittelujakso 22,5 op. Yliopistokoulutus onkin arvosteltu siitä, että se antaa opiskelijalle liian vähän käytännön taitoja. Sosiaalishallitus on mm. tämän vuoksi valmistanut kuntien sosiaalityöntekijöille perehdytyskoulutusta ja materiaalia erityisesti lasten ja nuorten huollon alueelta.

Yliopiston puolella teoreettista koulutusta perusteltiin sillä, että sosiaalityöntekijöistä haluttiin kouluttaa tutkimuksen kuluttajia ”Research Consumers” ja eri substanssi alueisiin perehtyminen tapahtuu valmistumisen jälkeen käytännön työssä ja se nähtiin työntekijän velvoitteeksi. Teoreettinen lähestymistapa oli tietyllä tavalla myös ristiriidassa sosiaalishallituksen ajaman käytäntöpainotteisen näkökulman kanssa, oman työn tutkimisesta ja näyttöön perustuvien käytäntöjen ja menetelmien hyödyntämisessä. Sekä yliopistolla että sosiaalishallituksessa oli huolta siitä, että erityisesti suurkaupungeissa on pulaa sosiaalityöntekijöistä ja vaihtuvuus on suurta.

Sosiaalityöntekijöitä koulutetaan Ruotsissa 16 sosiaalityön laitoksessa ja Tukholman yliopiston sosiaalityön laitos on yksi yliopiston suurimmista ja suosituimmista. Sosiaalityöntekijän koulutukseen haetaan sisään lukion todistuksella. Suomalaisittain hämmästyttävää on maisteritutkinnon suorittavien vähäinen määrä ja se, ettei heidän työmarkkinoille sijoittumisestaan ole oikein tietoa.

FoU

Käytännön sosiaalityön tutkimus- ja kehittämistoimintaan pääsimme kurkistamaan Tombassa sijaitsevan Södertörnin tutkimus- ja kehitysyksikön (Fou) toiminnan esittelyiden kautta. Tutkimusjohtaja Kristiina Engwall sekä useat eri projekteista vastaavat kehittäjät kertoivat työstään. FoU on 10 kunnan omistama itsenäinen tutkimus- ja kehittämissyksikkö, joka työskentelee käytännönläheisen tutkimus- ja kehittämistyön parissa. Yksikön tavoitteena sosiaalityön kehittäminen tutkimuksen, arvioinnin ja opetuksen avulla ja se tapahtuu läheisessä yhteistyössä käytännön sosiaalityöntekijöiden kanssa. FoU toteuttaa myös erilaisia projekteja esimerkiksi valtion rahoittamana ja koordinoi erilaisia koulutuksia.

Meille esiteltiin muun muassa BBIC-arviointimallia (Barns Behov i Centrum), joka on otettu käyttöön koko maassa paria kuntaa lukuun ottamatta. Meidät perehdytettiin myös mielenkiintoiseen Hemma projektiin, joka tarjoaa seksuaalikasvatusta sijaiskoteihin. Saimme tutustua myös tutkimustyöhön Ruotsiin yksintulevien pakolaislasten parissa. Päihde- ja riippuvuuskysymyksissä puhutti yhä kasvava nuorten huumeongelma, yli 65-vuotiaiden alkoholinkulutus ja yhtäaikaiset päihde- ja mielenterveysongelmat sekä ongelmien moninaistuminen, jotka haastavat toimijoita monialaiseen yhteistyöhön. Uudistuvan sosiaalihuoltolain odotetaan yhtenäistävän käytäntöjä ja siirtävän painopistettä ennaltaehkäisevämpään suuntaan.

FoUssa esitellyt projektit olivat kaikki mielenkiintoisia ja FoUsta löytyi paljon yhtymäkohtia Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksiin. Asiakkaiden mukaan ottamisesta kehittämistyöhön oltiin kiinnostuneita. Ruotsissa asiakasosallisuus palvelujen kehittämisessä on lähinnä asiakkaiden osallistumista omiin asiakasprosesseihinsa ja kokemusten keräämistä niistä, vieraampaa on, että asiakkaita otettaisiin mukaan uusien toimintatapojen suunnitteluun tai laajempaan kehittämistyöhön. Myös FoUssa kyselimme sosiaalityöntekijöiden työelämäpoluista ja maistereiden sijoittumisesta työelämään. Tutkimus- ja kehittämissyksikössä käytännön sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden taustalla arveltiin olevan työn vaativuuden lisäksi esimerkiksi julkisuuspelko, etenkin lastensuojelutyöstä tästä oli esimerkkejä. Sosiaalityöntekijöiden palkkaus ei heidän mukaansa ole syy työntekijäpulaan, eikä palkkatason nosto ole vaikuttanut sosiaalityöntekijöiden pysyvyyteen alalla.

Tutustumiskohteet olivat mielenkiintoisia ja saimme keskustelujen kautta paljon tietoa Ruotsin sosiaalialan tilanteesta hallinnon, tutkimuksen, koulutuksen sekä käytännön näkökulmasta. Vaikutti siltä, että sosiaalialan tutkimukselle ja tiedontuotannolle oli käytössä paremmat resurssit kuin Suomessa. Käytännön työntekijöiden tutkimuksellista otetta tulisi Suomessakin nykyistä enemmän tukea ja luoda mahdollisuuksia näyttöön perustuvan työn kehittämiseksi sosiaalialalla.